

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมไทยกับลาว

An Analysis of Social Reflections in Thai and Lao Blessings and Chants

จักรกฤษณ์ อุตุ่ม¹, บุญเหลือ ใจมโน² และ สนม ครุทเมือง³Jukkit Autum¹, Boonlue Chaimano² and Sanom Khrutmuang³

Received : 28 มิ.ย. 2563

Revised : 8 พ.ย. 2563

Accepted : 9 พ.ย. 2563

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง 2) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านวิถีชีวิตในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง และ 3) เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านค่านิยมในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย จำนวน 63 บท และรวบรวมบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาวจำนวน 60 บท

ผลการวิจัยพบว่า ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง ได้แก่ 1) ภาพสะท้อนทางสังคมในด้านความเชื่อ ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล อัปมงคล และความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรม สิ่งที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ เรื่องจำนวนของขวัญ บทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทยกล่าวถึงจำนวนของขวัญว่ามีเพียง 32 ขวัญเท่านั้น แต่บทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ได้กล่าวถึงจำนวนของขวัญว่ามี 30 32 และ 90 ขวัญ 2) ภาพสะท้อนทางสังคมในด้านวิถีชีวิต ประกอบด้วย วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตด้านการบริโภค วิถีชีวิตด้านการเลี้ยงดูบุตร และวิถีชีวิตด้านการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชนบทในสมัยก่อนได้อย่างเด่นชัดในทุกด้าน 3) ภาพสะท้อนทางสังคมในด้านค่านิยม ประกอบด้วย ค่านิยมด้านความกตัญญูต่เวที่ ค่านิยมด้านการยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง เงินทอง ค่านิยมด้านการแต่งกาย ค่านิยมด้านการเคารพผู้อาวุโสและค่านิยมด้านการศึกษา มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรม สิ่งที่แตกต่างกันคือ ค่านิยมในการศึกษาสมัยใหม่ที่ปรากฏในบทสวดวิญตามวัฒนธรรมล้านช้าง เนื่องจากการเปิดประเทศของลาวมีการอนุญาตให้ประชาชนลาวสามารถเดินทางไปเรียนในต่างประเทศได้

คำสำคัญ : ภาพสะท้อนทางสังคม, บทสวดวิญ, วัฒนธรรมไทย

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
อีเมล: dewdy_15017@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

³ รองศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

¹ Doctoral Student, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University, Email: dewdy_15017@hotmail.com

² Associate Professors, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University

³ Associate Professors, Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Lampang Rajabhat University

Abstract

The objectives of this research were 1) to study social reflections on beliefs presented in blessings and chants of Lanna and Lan Chang cultures, 2) to examine the social reflections on ways of life in the blessings and chants of the two cultures, and 3) to study the social reflections on values appearing in the blessings and chants of the two cultures. The research employed qualitative method. Data collection covered 63 blessings and chants of the Lanna culture in Thailand and 60 blessings and chants of the Lan Chang culture in Laos

The findings of the research could be divided into three categories.

1. Social reflections on beliefs: Those beliefs were in souls, ghosts, belief, sacred spirits, hell, heaven, auspiciousness, inauspiciousness, and law of karma. Both of the cultures shared these beliefs in common. However, the obvious difference among them was numbers of souls. There were 32 souls found in the Lanna culture in Thailand whereas there were 30, 32, and 90 souls in the Lan Chang culture in Laos.

2. Social reflections on ways of life: Those ways of life included occupations, consumption, childcare, and interactions with neighbors. Those ways of life were similarities in both of the cultures which distinctively reflected all aspects in ways of rural life in the past.

3. Social reflection on values: Those values were gratitude, honor, fame, wealth, costumes, respect for seniors and the elderly, and education. There were similarities in both of the cultures. On the other hand, the difference was the modern value in education inserted in the blessings and chants of the Lan Chang culture in Laos. This was due to the fact that the country allowed its people to study abroad.

Keywords : Social reflections, Blessings and Chants, Thai Culture

บทนำ

ประชาคมอาเซียน หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์การระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจุดเริ่มต้นโดยประเทศไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ได้ร่วมกันจัดตั้ง สมาคมอาสา (Association of South East Asia) เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2504 เพื่อการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อาเซียนเกิดจากการรวมตัวกันของ 10 ประเทศ ได้แก่ มาเลเซีย พม่า กัมพูชา ลาว ไทย สิงคโปร์ เวียดนาม บรูไนดารุส-ซาลาม ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย ซึ่งรายนามประเทศเหล่านี้เป็นประเทศ ที่ตั้งอยู่ในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งสิ้น โดยอาเซียนมีชื่อเรียกเต็ม ๆ ว่า "Association of Southeast Asian Nations" หรือ "สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้"

ในยุคโลกาภิวัตน์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทางแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความใกล้ชิดกันมากขึ้น ประเทศไทยและลาวนับได้ว่าเป็นประเทศที่มีสายสัมพันธ์แบบพี่น้องมาแต่โบราณ ด้วยลักษณะทางความสัมพันธ์ด้านภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่คล้ายคลึงกัน

ดวงใจ หลวงพระสี (ม.ป.ป. : 9-10) กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศลาวและประเทศไทย “อดีตล้าลึก” ไว้ว่า ...ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ไม่มีชนชาติไหนที่จะมีความสัมพันธ์ทางสายเลือดอย่างใกล้ชิดเท่ากับ ลาว-ไทย ความสัมพันธ์ของสองชาติดังกล่าว จะเรียกได้ว่าเป็นพี่น้องหรือคู่ฝาแฝด ลาวและไทยได้สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเผ่า

เดียวกัน จะต่างกันเฉพาะระดับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศเท่านั้น ลาวและไทยได้เริ่มตั้งอาณาจักรของตนในช่วงระยะเวลาใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เมื่อลาวได้ตั้งอาณาจักรล้านช้าง (ลาวพุงขาว) และล้านนา (ลาวพุงดำ) ขึ้นนั้นคนไทยอยู่ทางฝ่ายใต้ได้ตั้งอาณาจักรสุโขทัย และอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นต้นกำเนิดของอาณาจักรไทยสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

จากแนวคิดของสทาส อินทรี (2559 : 315-329) แสดงให้เห็นถึงในอดีตไทยและลาว มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่เริ่มสถาปนาอาณาจักรขึ้นมา กล่าวคือพระโพธิสัตว์ศาสดาแห่งอาณาจักรล้านช้าง ได้อภิเษกกับพระนางยอคำทิพย์เจ้าหญิงแห่งอาณาจักรล้านนา เพื่อหวังให้สร้างสายสัมพันธ์กับอาณาจักรทั้งสอง ทำให้ทั้งสองวัฒนธรรมมีประวัติศาสตร์ที่สืบเนื่องร่วมกันมา

ในปัจจุบันไทยกับลาวมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทางสังคมและเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อย ๆ การทำความเข้าใจวัฒนธรรมและความคิดของชาวลาว โดยศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน จึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีซึ่งกันและกัน การศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านของชนชาติต่าง ๆ เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจทางพื้นฐานความคิดและวัฒนธรรมของชาตินั้น ๆ ได้อย่างถ่องแท้ เพราะวรรณกรรมพื้นบ้านเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นสภาพทางสังคมในหลากหลายด้าน เช่น ลักษณะทางสังคม วิถีชีวิตของคนในสังคม ตลอดจนประเพณี ค่านิยมและความเชื่อ สิ่งเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในวรรณกรรมพื้นบ้านเสมอ (วิเชียร เกษประทุม, 2545 : 9-10) ซึ่งวรรณกรรมพื้นบ้านที่ถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาทางด้านภาษาที่โดดเด่นของทั้งสองประเทศนี้ ได้แก่ วรรณกรรมการสู่ขวัญ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2556 : 175) ให้ความหมายของคำว่า “ขวัญ” หลายประการ โดยสรุปได้ว่า ...ขวัญ น. ผมหหรือชนที่ขึ้นเวียนเป็นกันหอย น. มิ่งมงคล, สิริ, ความดี, เช่น ขวัญ ข้าว ขวัญเรือน น. สิ่งที่ไม่มีความตัวตน เชื่อกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบายจิตใจมั่นคง ถ้าคนตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็ออกจากร่างไป ซึ่งเรียกว่า ขวัญหาย ขวัญหนี ขวัญบิน เป็นต้น ทำให้คนนั้นได้รับผลร้ายต่าง ๆ เรียกผู้ตกใจง่ายคือ เด็กหรือหญิงซึ่งมักจะขวัญหายบ่อย ๆ ว่า ขวัญอ่อน, และอนุโลมใช้ไปถึงสัตว์หรือสิ่งของบางอย่าง เช่น ช้าง ม้า ข้าวเรือน ฯลฯ ว่ามีขวัญเช่นเดียวกับคนเหมือนกัน, โดยปริยายหมายความว่า ยอดกำลังใจ เช่น ขวัญเมือง ว่า ยอดกำลังใจของเมือง

ประเทศไทยนั้นมีความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” ตลอดจนพิธีกรรมการสู่ขวัญ ที่ยังคงปรากฏเด่นชัดในสังคมตามวัฒนธรรมของชาวล้านนา ทางภาคเหนือของประเทศไทย ประคอง นิมมานเหมินท์ (2558 : 3) กล่าวถึงชาวล้านนาไว้ว่า คนส่วนใหญ่ในล้านนาเรียกตนเองว่าเป็น คนเมือง และเรียกภาษาพูดว่า คำเมือง หรือคำเมือง ในขณะที่คนท้องถิ่นอื่นเรียกคนในล้านนาว่าคนเหนือบ้าง คนล้านนาบ้าง และไทยยวนบ้าง ดินแดนล้านนานี้ประกอบไปด้วย ภาคเหนือ 8 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แพร่ น่าน พะเยา ลำพูน ลำปาง และแม่ฮ่องสอน (รวมไปถึงอำเภอลับแล และท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์) รุจิณา อรรถสิษฐ์, เอนก ศิริโรหิตชัย และสมศิริ ยิ้มเมือง (2548 : 46-47) กล่าวสรุปเกี่ยวกับความเชื่อของชาวล้านนาที่เกี่ยวกับเรื่องขวัญ ไว้ดังต่อไปนี้

...ชาวล้านนามีความคิดความเชื่อตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องขวัญมาอย่างยาวนาน ความหมาย “ขวัญ” เป็นสิ่งไม่มีตัวตนเป็นสิ่งนามธรรมแฝงอยู่ภายในร่างกายมนุษย์ มีลักษณะของความเป็นชีวิต มีพลัง เมื่อใดก็ตามที่ขวัญของผู้ใดไม่อยู่กับเนื้อกับตัว จะทำให้เจ้าของขวัญเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้นมา การทำพิธี “ฮ้องขวัญ” จะเป็นการเชื่อเชิญให้ขวัญกลับมาอยู่กับเจ้าของ ซึ่งจะทำให้ผู้นั้นกลับมามีสุขภาพดีได้ดังเดิม และยังเป็นสิริมงคลต่อตัวเขาเองให้อยู่เย็นเป็นสุขต่อไป

เมื่อขวัญของผู้ใดไม่อยู่กับเนื้อกับตัว อาจส่งผลให้ผู้นั้นเกิดอาการป่วยไข้หรือผิดปกติไปได้ จึงต้องมีพิธีการสู่ขวัญขึ้นมา การสู่ขวัญ หมายถึง การรับเอาขวัญที่หลงทางอยู่ข้างนอกให้กลับเข้าสู่ตัวตน และเพื่ออวยพรให้เกิดความสุขในชีวิต คำอวยพรที่นิยมให้แก่กัน ได้แก่ ขอให้มีความสุขมั่นคงขวัญยืนและให้สุขภาพแข็งแรง แสดงถึงจิตใจที่กว้างขวาง จิตใจเอื้ออารี ไม่ว่าพิธีสู่ขวัญจะเป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ก็มักจะเต็มไปด้วยความศรัทธาและต้อนรับทุกคน

จึงอาจกล่าวได้ว่า การสู่ขวัญนั้นมีประโยชน์ทั้งทางตรง คือ ช่วยให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ช่วยกล่อมเกล่าจิตใจ และยังมีประโยชน์ทางอ้อม คือ สามารถสะท้อนให้เห็นภาพสะท้อนทางสังคม ประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม

สภาพความเป็นอยู่ด้านต่าง ๆ ของคนในแต่ละสังคมนั้น ๆ ซึ่งการสู่ขวัญมีบทบาทที่สัมพันธ์กับชีวิตของมนุษย์ รวมไปถึงสัตว์และสิ่งของ เป็นอย่างมาก มีส่วนช่วยในการเสริมสร้างกำลังใจ ทั้งสอดแทรกหลักคุณธรรมจริยธรรม ที่มีความประณีตละเอียดอ่อนภายใต้จิตใจของมนุษย์ให้เกิดความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว กล่าวหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน แม้ว่าในปัจจุบันการสู่ขวัญจะมีบทบาทน้อยลงเนื่องจากวิวัฒนาการสมัยใหม่ที่มีความเจริญทางด้านวัตถุเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้บทสู่ขวัญบางประเภท เช่น บทสู่ขวัญช้าง บทสู่ขวัญควาย กำลังจะเลือนหายไป แต่สิ่งที่สำคัญของการใช้ชีวิตของมนุษย์ที่มนุษย์ต้องการยังคงมีอยู่นั่นคือ “กำลังใจ” บทสู่ขวัญจึงเป็นคำตอบที่สนองความต้องการนี้ได้อย่างดีเสมอมา สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่ได้สั่งสอนมาในรูปแบบของบทสู่ขวัญที่ได้ตกทอดมาจวบจนถึงปัจจุบัน (จักรกฤษณ์ อุตุ้ม, 2557 : 115)

ในสังคมตามวัฒนธรรมของชาวล้านช้าง ประเทศลาว ความเชื่อเรื่อง “ขวัญ” และพิธีกรรมการสู่ขวัญถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ เป็นความเชื่อของคนลาวมาตั้งแต่เกิด และยังคงปรากฏในวัฒนธรรมของชาวล้านช้าง ประเทศลาว จากทัศนะของนักวิชาการ จันท์ สัตติเมธโนทัย (1999 : ข) และ คำผุน พิลาวงส์ (2013 : 152) ให้ความหมายไว้ 2 ประการ ดังนี้ 1) ขน หรือผม ที่เกิดเวียนเป็นรูปก้นหอยอยู่บนหัวคนหรือสัตว์บางจำพวก เช่น วัว ควาย เป็นต้น 2) สิ่งที่ไม่มีความตายแต่มีประจำอยู่กับตัวคน สัตว์ สิ่งของ มี 32 ประการ เช่น ลูกคนใดที่เรารัก มากที่สุด เรียก ลูกขวัญ เมียที่รัก เรียกเมียขวัญ เสาเรือนที่ยกขึ้นตั้งก่อน เรียกว่า เสาขวัญ

คำผุน พิลาวงส์ (2013 : 152- 154) กล่าวถึง มูลเหตุของการสู่ขวัญไว้ว่า

...เหตุที่จะเกิดการสู่ขวัญ เพราะเกิดเหตุดีและไม่ดี เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ก็สู่ขวัญ ลูกป่วยหรือหายป่วยก็สู่ขวัญ ญาติพี่น้องเสียชีวิต ก็สู่ขวัญ เมื่อไปอาศัยอยู่ที่อื่น เดินทางกลับมา ก็สู่ขวัญ ไปค้าขายได้เงินทอง ก็สู่ขวัญ ขึ้นบ้านใหม่ ก็สู่ขวัญ ได้ภรรยาใหม่หรือลูกใหม่ ก็สู่ขวัญ ได้เลื่อนยศถาบรรดาศักดิ์ ก็สู่ขวัญ มีเจ้าหนายมาเยี่ยมเยียน ก็สู่ขวัญ พบเหตุดี ได้ของดีที่พึงพอใจ เช่น มีภรรยาใหม่ ดีใจเกินไป จะถือว่าขวัญหนี ขวัญหาย ก็มีพิธีเรียกขวัญ เชิญขวัญ การกระทำทั้งหมดนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปลอบใจและส่งเสริมให้มีกำลังใจจนเป็นปกติสุข

จากความเป็นมาข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการสู่ขวัญของชาวล้านนา ประเทศไทย และชาวล้านช้าง ประเทศลาว ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันของทั้งสองวัฒนธรรม ในทางด้านความหมายและมูลเหตุของการสู่ขวัญ จะมีส่วนที่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดคือ ตัวอักษรหรือภาษาเขียนที่ปรากฏในบทสู่ขวัญ การศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมของชาวล้านนา ประเทศไทย และภาพสะท้อนทางสังคมในบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมของชาวล้านช้าง ประเทศลาวที่มีความใกล้ชิดและมีสายสัมพันธ์กันมาอย่างช้านาน จะแสดงให้เห็นถึง ความเชื่อ วิถีชีวิตและค่านิยมที่อยู่บนรากฐานทางวัฒนธรรมของสองประเทศ สายหยุด บัวทุม (2559 : 6) “ความสำคัญต่อการศึกษาวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้ความสามารถของชุมชน ท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาสาระของบทสู่ขวัญ” และจะนำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ สืบไป เช่นเดียวกับแนวคิดเกี่ยวกับ การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นที่ตั้ง ประเวศ วะสี (2546 : 18-22)

...ที่เรียกว่าวิถีชีวิตร่วมกันนั้น กินความกว้างขวางครอบคลุมเชื่อมโยงมาก การมีความเชื่อร่วมกัน ความเชื่อร่วมกันก็เป็นวัฒนธรรม การทำมาหากินที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมที่ทำกันมานานจนชำนาญ ก็เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มชนในวัฒนธรรมจึงมีเศรษฐกิจ แต่เป็นเศรษฐกิจที่มีฐานอยู่ในวัฒนธรรมอันเชื่อมโยงสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ เช่นขนบธรรมเนียม ประเพณี เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย ที่อยู่อาศัย การแพทย์แผนไทยก็เป็นวัฒนธรรม วัฒนธรรมจึงเชื่อมโยงองค์ประกอบของวิถีชีวิตทั้งหมดเข้ามามีบูรณาการจนเกิดเป็นความสมดุล

งานวิจัยนี้ศึกษาข้อมูลบทสู่ขวัญในเขตพื้นที่วัฒนธรรมในประเทศไทย ได้แก่ วัฒนธรรมล้านนา 9 จังหวัดภาคเหนือ ประกอบด้วย เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และอุตรดิตถ์ ประเทศไทย และศึกษาข้อมูลบทสู่ขวัญในเขตพื้นที่วัฒนธรรมในประเทศลาว ได้แก่ วัฒนธรรมล้านช้าง ประเทศลาว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม ที่ผ่านออกมาทางภาษาในบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนา และบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้าง ในด้านของความเชื่อ

วิถีชีวิต ค่านิยม และเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างและความสัมพันธ์กัน ที่ปรากฏในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนา ประเทศไทยและบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้าง ประเทศลาว อีกทั้งยังเป็นการช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมบทสູ່ขวัญของทั้งสองประเทศให้เป็นมรดกสืบทอดต่อไปอีกด้วย

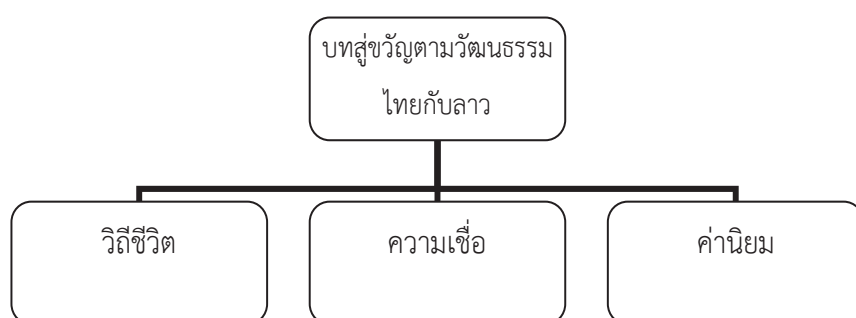
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม ด้านความเชื่อในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนา และล้านช้าง
2. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม ด้านวิถีชีวิตในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนา และล้านช้าง
3. เพื่อศึกษาภาพสะท้อนทางสังคม ด้านค่านิยมในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนา และล้านช้าง

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

จากการศึกษา เรื่องภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมไทยกับลาว ผู้วิจัยได้ศึกษากรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

วรรณกรรมคำสູ່ขวัญเป็นส่วนหนึ่งของข้อมูลคติชนวิทยา ที่บันทึกข้อมูลทางศิลปวัฒนธรรมที่ได้รับการสืบทอดพัฒนาไปตามบริบททางสังคมในแต่ละกาลเทศะของสังคมนั้น ๆ (ศิริพร ณ ถลาง, 2559 : 40) มีบทบาทสำคัญต่อสังคมในการอธิบายความเป็นมาบทสູ່ขวัญจึงสัมพันธ์กับบริบทสังคมท้องถิ่น ประคอง นิมมานเหมินท์ (2521 : 31-36) บทสູ່ขวัญเป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีรูปแบบภาษา เนื้อหา มีรูปแบบเฉพาะทางฉันทลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ วรรณกรรมคำสູ່ขวัญจะสะท้อนให้เห็นถึงความจริงบางประการเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น ทั้งด้านบทบาทหน้าที่ของบทสູ່ขวัญ สายหยุด บัวทุม (2558 : 6) สะท้อนสภาพสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะแทรกอยู่ในเนื้อหาของบทสູ່ขวัญ แสดงถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชนได้อย่างเด่นชัด ซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมไทยกับลาว

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Document Analysis) บทสູ່ขวัญ ที่อยู่ในรูปแบบตำรา ข้อเขียน บันทึก หนังสือ เอกสาร รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ที่มีผู้รวบรวมเรียบเรียง จัดเก็บและเผยแพร่ไว้เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง โดยขอบเขตของข้อมูลสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. บทสวดตามวัฒนธรรมล้านนา ประเทศไทย จำนวน 63 บท ดังนี้ 1) ประเพณีลานนาไทย และพิธีกรรมต่าง ๆ โดย หนานเต๋จา (2546 : 123-150) จำนวน 4 บท ได้แก่ บทสวดทั่วไป 1 บท บทสวดคู่บ่าวสาว 1 บท บทสวดลูกแก้ว 1 บท และบทสวดขวัญจ้าวควาย 1 บท 2) ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย โดย มณี พยอมยงค์ (2547 : 190-295) จำนวน 2 บท ได้แก่ บทสวดขวัญควาย 1 บท และบทสวดขวัญข้าว 1 บท 3) ประเพณีไทยภาคเหนือ โดย สงวน โชติสุขรัตน์ (2553 : 232-234) จำนวน 1 บท ได้แก่ บทสวดขวัญจ้าวควาย 1 บท 4) บทสวดจากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ โดย ศักดิ์ฤทธิ์ พันธุ์วิไล (2527 : 98-458) จำนวน 28 บท ได้แก่ บทสวดขวัญคนเจ็บป่วย 8 บท บทสวดขวัญนา 3 บท บทสวดขวัญบ่าวสาว 2 บท บทสวดขวัญขึ้นเรือนใหม่ 3 บท บทสวดขวัญข้าว 8 บท บทสวดขวัญช้าง 2 บท และบทสวดขวัญควาย 2 บท 5) การวิเคราะห์บทสวดที่ใช้ในอำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน โดย พิมพา ภักดี (2550 : 100-131) จำนวน 5 บท ได้แก่ บทสวดสามเณร 1 บท บทสวดแต่งงาน 1 บท บทสวดขวัญคนป่วย 1 บท บทสวดขวัญควาย 1 บท และบทสวดขวัญข้าว 1 บท 6) การวิเคราะห์บทสวด ตำบลทุ่งฮั้ว อำเภอวังเหนือ จังหวัดลำปาง โดย ทศวรรณ วงศ์บุญมา (2558 : 81-98) จำนวน 8 บท ได้แก่ บทสวดขวัญเด็ก 1 บท บทสวดคู่บ่าวสาว 2 บท บทสวดขวัญนา 2 บท และบทสวดขวัญคนเจ็บป่วย 3 บท 7) วิเคราะห์บทสวด จังหวัดแพร่ โดย วราภรณ์ ดังก้อง (2549 : 113-246) จำนวน 15 บท ได้แก่ บทสวดขวัญนา 4 บท บทสวดขวัญคน 3 บท บทสวดแต่งงาน 2 บท บทสวดขวัญขึ้นบ้านใหม่ 2 บท บทสวดขวัญก่อนเส้าเตาไฟ 1 บท บทสวดขวัญจ้าวควาย 1 บท และบทสวดขวัญข้าว 2 บท

2. บทสวดตามวัฒนธรรมล้านช้าง ประเทศลาว จำนวน 60 บท ดังนี้ 1) วัดชนะนันทน์ บุษานลาว (**วัดชนะนันทน์ บุษานลาว**) โดย จันที สดทิมาโนน (1999 : 7-156) จำนวน 29 บท ได้แก่ บทสวดน้อยก่อนเวลาจะแต่งงาน 1 บท บทสวดบ่าวสาวเวลาแต่งงาน 2 บท บทสวดแม่หญิงออกกำใหม่ 1 บท บทสวดทำมะดา 1 บท บทสวดต้อนรับปีใหม่ 3 บท บทสวดเด็กน้อย 1 บท บทสวดผู้อาวุโส 1 บท บทสวดเจ้าเมือง 1 บท บทสวดพระมหากษัตริย์ 1 บท บทสวดขวัญพระสงฆ์ 1 บท บทสวดหลวง 1 บท บทสวดขวัญคนป่วย 1 บท บทสวดขวัญเรือน 2 บท บทสวดบูชา 1 บท บทสวดเสาเรือนที่จะปลูกใหม่ 2 บท บทสวดเลี้ยงข้าว 1 บท บทสวดขวัญข้าวในลาน 1 บท บทสวดขวัญลาน

1 บท บทสวดขวัญนา 1 บท บทสวดขวัญจ้าวควาย 2 บท และบทสวดขวัญเกวียน 1 บท 2) วัดชนะนันทน์และปะเพณีบุษานลาว

(**วัดชนะนันทน์และปะเพณีบุษานลาว**) โดย คำผุน พิลาวงส์ (2013 : 155-196) จำนวน 15 บท ได้แก่ บทสวดขวัญพระสงฆ์ 1 บท บทสวดขวัญแม่ออกกำใหม่ 1 บท บทสวดขวัญเด็ก 1 บท บทสวดขวัญเรือน 1 บท บทสวดขวัญทำมะดา

1 บท บทสวดขวัญหลวง 1 บท บทสวดขวัญเกวียน 1 บท บทสวดขวัญเอาข้าวขึ้นแล้ว 1 บท บทสวดขวัญนา 1 บท บทสวดขวัญน้อยก่อนแต่งงาน 1 บท บทสวดขวัญในเวลาแต่งงาน 1 บท บทสวดขวัญคนป่วย 1 บท บทสวดขวัญบ้านเรือนใหม่ 1 บท บทสวดขวัญควาย 1 บท

และบทสวดบูชา 1 บท 3) คู่มือไหว้พระพาวะนา มุงคุณชีวิตและพุทธะพิที (**คู่มือไหว้พระพาวะนา มุงคุณ**

ชีวิตและพุทธะพิที) โดย ดวงไข หลวงพะสี (2001 : 72-82) จำนวน 4 บท ได้แก่ บทสวดขวัญคนทั่วไป 1 บท บทสวดขวัญแต่งงาน 1 บท บทสวดขวัญขึ้นเรือนใหม่ 1 บทและบทสวดขวัญเจ็บไข้ได้พยาธิ 1 บท 4) ประเพณีลาว กานสู่ขวัญ ประเพณีปะติบัตแห่งกานตั้งต้นชีวิต (**ประเพณีลาว กานสู่ขวัญ ประเพณีปะติบัตแห่งกานตั้งต้นชีวิต**)

โดย มะหา สีลา วีระวงส์ (2014 : 2-60) จำนวน 14 บท ได้แก่ บทสวดขวัญทั่วไป 2 บท บทสวดขวัญคนทำมะดา 2 บท บทสวดขวัญขึ้นเรือนใหม่ 1 บท บทสวดขวัญข้าว

1 บท บทสวดขวัญควาย 1 บท บทสวดขวัญเรือน 1 บท บทสวดขวัญหลวง 1 บท บทสวดขวัญเกวียน 1 บท บทสวดขวัญพระสงฆ์ 1 บท บทสวดขวัญคนป่วย 1 บท บทสวดขวัญออกกำใหม่ 1 บท และบทสวดขวัญนา 1 บท

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลภาพสะท้อนทางสังคมในบทสวดตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

2.1 ปริวรรตตัวอักษรในบทสวดจากภาษาลาวเป็นอักษรภาษาไทย

2.2 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง พบความเชื่อ 6 ด้าน ได้แก่ 1) ความเชื่อเรื่องขวัญ 2) ความเชื่อเรื่องผี 3) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ 5) ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล อัปมงคล และ 6) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อมูล ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อเรื่องขวัญ ดังต่อไปนี้

**...อันนี้เบ๊อันดิ ขั๊วเจ้าอินให้เจ้าสູ່ มาอยู่เนืออຸ່นถึงถอบ สาม
สิบຂ່ວเจ้าไปอยู่ดอมเลือກให้ถินมา...**

...วันนี้เป็นวันดี ขั๊วเจ้าอินให้เจ้าสູ່ มาอยู่เนืออຸ່นคิงควน สามสิบขั๊วเจ้าไปอยู่ดอมเลือก ขอให้คืนมา...

บทสູ່ขวัญหลวง, **จันมิ สิดทิมะโนทา** (1999 : 111)

ในบทสູ່ขวัญหลวงตามวัฒนธรรมล้านช้างตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึงชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องจำนวนของขวัญว่ามีจำนวน 30 ขวัญ

2.3 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมด้านวิถีชีวิตในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง พบวิถีชีวิต 4 ด้าน ได้แก่ 1) การประกอบอาชีพ 2) การบริโภค 3) การเลี้ยงดูบุตร 4) การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อมูล ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน ดังต่อไปนี้

...เป็นแก้วหัวหายหรือแก้วหัวคว่ำ เอามาจากเมืองล้านช้างหรือเมืองระแหง เอามาจากสันกำแพงหรือเมืองเชียงใหม่...หรือเป็นแก้วจากเมืองอุดร หรือเป็นแก้วเมืองนครกรุงเทพ หรือเป็นแก้วพิเศษมาจากต่างประเทศชาวอุตาระเบีย...หรือว่ามาจากเมืองเชียงไฮ้หมู่เจ็กไหหลำ...บทสູ່ขวัญนา, **วราภรณ์** ดังก่อง (2549 : 199)

ในบทสູ່ขวัญนาตามวัฒนธรรมล้านนาตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึงชาวล้านนา มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีพื้นที่อยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทย อาณาจักรใกล้เคียงกับชาวล้านนา ไปจนถึงกลุ่มประเทศใหญ่ ๆ

2.4 วิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมด้านค่านิยมในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง พบค่านิยม 5 ด้าน ได้แก่ 1) ความกตัญญูทดแทน 2) การยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง เงินทอง 3) การแต่งกาย 4) การเคารพผู้อาวุโส 5) การศึกษา

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยแสดงตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อมูล ภาพสะท้อนทางสังคมด้านการศึกษา ดังต่อไปนี้

**...ถิดเลื่อງยาກໄບບວດໃນສາສະໜາ ເຈົ້າກໍ່ຮີດເຖິງຄຸນບິດາມານ
ດາອັນເບັ້ນຍັງ ເຈົ້າ ຈຶ່ງອຳລາອຸດສາຫະເຂົ້າມາ ບວດ ສ້າງຜະນວດເປັນສາມະເນນ
ເຈົ້າກໍ່ຮຽນສຶກຂາບົດທົດສິລາວິເສດໄດ້ແລ້ວ ບັດນີ້ອາຍຸເຈົ້າກໍ່ໄດ້ເຖິງເຂດເຂົ້າ 20
ປີບໍ່ລະບວນດີ...**

...คิดแล้ว ๆ อยากไปบวชในศาสนา เจ้าก็คิดคุณบิดามานดาอันเป็นยิ่ง เจ้าจึงอำลาอุทสาทะเข้ามาบวชสามเณน เจ้าก็เรียนสิกขาบทตติลลวิเสดได้แล้ว บัดนี้อายุเจ้าก็ได้ถึง 20 ปีบอละบวณดี... บทสູ່ขวัญนา, **มหา สิลา วีระวงส์** (2014 : 58)

ในบทสູ່ขวัญนาตามวัฒนธรรมล้านช้างตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึง การบวชเรียนเป็นสามเณร จนอายุได้ 20 ปีก็บวชเรียนเป็นภิกษุสงฆ์

สรุปผล

1. ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อในบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อในบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง สะท้อนให้เห็นความเชื่อของทั้งสองวัฒนธรรม ที่มีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ 1) ความเชื่อเรื่องขวัญ 2) ความเชื่อเรื่องผี 3) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 4) ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ 5) ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล อัปมงคล และ 6) ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องขวัญประจำอยู่ในสิ่งมีชีวิต ได้แก่ คน สัตว์และพืช และสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้มีจำนวน 32 ขวัญ ประจำอยู่ในอวัยวะต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน ความเชื่อเรื่องขวัญที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดคือ จำนวนของขวัญ ชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องจำนวนขวัญว่ามีประจำอยู่ในตัวคนมีจำนวน 30 และ 92 ขวัญ

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องผีที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ 1) ผีชั้นสูงหรือผีดี 2) ผีชั้นกลาง หรือผีกึ่งดีกึ่งร้าย และ 3) ผีชั้นต่ำหรือผีคู่ร้าย ความเชื่อเรื่องผีที่ปรากฏร่วมกันอย่างเด่นชัด คือ แถน

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เหมือนกัน ได้แก่ 1) พระพุทธเจ้า และ 2) เทพเทวดา ซึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์นี้ปรากฏเด่นชัดในบทสวดชัยทั้งสองวัฒนธรรม ในส่วนความเชื่อเรื่องสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสัตว์ในตำนาน บทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนา ได้รับอิทธิพลคติความเชื่อจากไตรภูมิพระร่วง สถานที่ศักดิ์สิทธิ์และสัตว์ในตำนานปรากฏบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านช้างเช่นเดียวกัน สัตว์ในตำนานได้รับอิทธิพลมาจากคติความเชื่อเรื่องรามเกียรติ์

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องสวรรค์ที่คล้ายคลึงกัน โดยกล่าวถึง สวรรค์ชั้นต่าง ๆ และจุฬามณีเจดีย์ สิ่งที่แตกต่างกันอย่างชัดเจนคือบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาได้กล่าวถึง นรก ไว้แต่ในบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านช้าง ไม่มีการกล่าวถึงนรก

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล อัปมงคล ที่คล้ายคลึงกัน โดยกล่าวถึงความ เป็นมงคลในเรื่องของ ฤกษ์มงคล วันเวลาดีในการทำพิธีสวดชัย และทิศมงคล เช่นเดียวกัน ส่วนความอัปมงคล บทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาได้กล่าวถึงเรื่อง การกระทำอัปมงคลลักษณะไม่ดีของไม้และสัตว์ บทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านช้างกล่าวถึงทิศอัปมงคล และสิ่งอัปมงคล

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีความเชื่อกฎแห่งกรรมที่คล้ายคลึงกัน โดยเชื่อผลของการกระทำ ความดี ย่อมเป็นบุญกุศล สิ่งที่สามารถทดแทนพระคุณของบิดามารดาได้นั้น คือการบวช รวมไปถึงความเชื่อเรื่องการเกิด

2. ภาพสะท้อนทางสังคมด้านวิถีชีวิตในบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านวิถีชีวิตในบทสวดชัยตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของทั้งสองวัฒนธรรม ได้แก่ 1) การประกอบอาชีพ 2) การบริโภค 3) การเลี้ยงดูบุตร และ 4) การปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีวิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพที่คล้ายคลึงกัน ได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวนเหมือนกัน อาชีพค้าขาย อาชีพรับจ้าง และครูอาจารย์เช่นเดียวกัน

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีวิถีชีวิตด้านการบริโภคอาหารที่คล้ายคลึงกัน อาหารหลักของทั้งสองวัฒนธรรม คือ ข้าวเจ้า และข้าวเหนียว

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีวิถีชีวิตด้านการเลี้ยงดูบุตรที่คล้ายคลึงกัน กล่าวถึงในช่วงก่อนคลอด มารดาจะดูแลครรภ์โดยการไม่กินของแสลง เมื่อคลอดบุตรแล้ว มารดาจะมาอยู่ไฟ เพื่อให้ร่างกายกลับมาเป็นปกติ และจะสร้างอุปกรณ์ในการเลี้ยงดูบุตรให้ลูกได้พักผ่อนหลับนอนคือ อุ้หรือเปล เช่นเดียวกัน

บทสวดชัยของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีวิถีชีวิตด้านการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านทั้งในภูมิภาคเดียวกัน และต่างภูมิภาคกัน

3. ภาพสะท้อนทางสังคมด้านค่านิยมในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมด้านค่านิยมในบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาและล้านช้าง สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมของทั้งสองวัฒนธรรม ได้แก่ 1) ความกตัญญูต่เวท 2) การยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง เงินทอง 3) การแต่งกาย 4) การเคารพผู้อาวุโส และ 5) การศึกษา

บทสູ່ขวัญของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีค่านิยมด้านความกตัญญูต่เวท ที่เหมือนกันในด้านการตอบแทนคุณบิดามารดาด้วยการบวช สิ่งที่แตกต่างกันคือ ในบทสູ່ขวัญของชาวล้านนากล่าวถึงค่านิยมด้านความกตัญญูต่สัตว์ ได้แก่ วัวและควาย ด้วยการขอขมาที่เคยได้ดุด่าว่าตีในการใช้แรงงาน

บทสູ່ขวัญของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีค่านิยมด้านการยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง เงินทองเหมือนกัน ทั้งสองวัฒนธรรม กล่าวถึงการยกย่อง ทรัพย์สินเงินทอง ของมีค่า ยศถาบรรดาศักดิ์และการมีข้าทาสบริวารไว้ใช้งาน

บทสູ່ขวัญของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีค่านิยมด้านการแต่งกายที่เหมือนกัน มีการกล่าวถึงผู้หญิงที่สวมใส่ผ้าสไบ และใส่เครื่องประดับตกแต่งร่างกายให้สวยงาม เพื่อสร้างความเป็นเอกลักษณ์และความมั่นใจให้กับตนเอง

บทสູ່ขวัญของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีค่านิยมด้านการเคารพผู้อาวุโสที่คล้ายคลึงกัน โดยการกล่าวถึงการเคารพเชื้อพืงบิดามารดา ผู้เฒ่าผู้แก่และพระภิกษุสงฆ์การแสดงออกทางพฤติกรรมที่เด็กมีต่อผู้ใหญ่ด้วยความเคารพนบถือที่บ่งบอกถึงความสุขภาพ มีมารยาทที่ดีและมีสัมมาคารวะ

บทสູ່ขวัญของชาวล้านนาและชาวล้านช้างมีค่านิยมด้านการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ วัด เป็นสถานที่แรกในการศึกษาเล่าเรียน บิดามารดามีค่านิยมในการส่งเสริมบุตรชายให้ได้ศึกษาเล่าเรียนมากกว่าบุตรหญิง โดยจะบวชเรียนตั้งแต่เป็นสามเณรไปจนถึงเป็นภิกษุสงฆ์ ในส่วนของชาวล้านนาปรากฏค่านิยมการเรียนในโรงเรียน กล่าวถึงการเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งได้เรียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ส่วนชาวล้านช้างปรากฏค่านิยมการเรียนในต่างประเทศ ไปเรียนภาษาต่าง ๆ เช่น เยอรมัน อังกฤษ อินเดีย พม่า

อภิปรายผล

จากการรวบรวมบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย จำนวน 63 บทและบทสູ່ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว จำนวน 60 บท แสดงให้เห็นถึงการสູ່ขวัญมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และสิ่งของเครื่องใช้ อันได้แก่ การส่ູงขวัญมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของมนุษย์ทั้งสองวัฒนธรรม ตั้งแต่แรกเกิด มีบทส่ູงขวัญแม่หญิงออกกำใหม่ บทส่ູงขวัญเด็ก การบวชในพุทธศาสนา มีบทส่ູงขวัญสามเณร บทส่ູงขวัญนาค บทส่ູงขวัญพระสงฆ์ การแต่งงานมีบทส่ູงขวัญแต่งงาน หากเจ็บไข้ได้ป่วย มีบทส่ູงขวัญคนเจ็บป่วย เมื่อสร้างที่อยู่อาศัยปลูกบ้านสร้างเรือน มีบทส่ູงขวัญเรือน บทส่ູงขวัญเสาเรือนที่จะปลูกใหม่ อาหารและสถานที่เก็บเกี่ยวพืชพันธุ์ธัญญาหาร มีบทส่ູงขวัญนา บทส่ູงขวัญข้าว บทส่ູงขวัญเล่า การส่ູงขวัญมีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของสัตว์ทั้งสองวัฒนธรรม ประกอบด้วย จัวควาย มีบทส่ູงขวัญจัวควาย ช้าง มีบทส่ູงขวัญช้าง และการส่ູงขวัญมีบทบาทสำคัญต่อสิ่งของเครื่องใช้ของทั้งสองวัฒนธรรม ได้แก่ เกวียน มีบทส่ູงขวัญเกวียน ก้อนเสา มีบทส่ູงขวัญก้อนเสา

ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อในบทส่ູงขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทส่ູงขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ประกอบด้วย ความเชื่อเรื่องขวัญ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ ความเชื่อเรื่องความเป็นมงคล อัปมงคลและความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในด้านความเชื่อที่ปรากฏเด่นชัดในทั้งสองวัฒนธรรม คือ ความเชื่อเรื่องขวัญ ที่มีในสิ่งมีชีวิต ได้แก่ คน สัตว์ พืช และขวัญในสิ่งไม่มีชีวิต ได้แก่ สิ่งปลูกสร้าง และสิ่งของเครื่องใช้ สอดคล้องกับแนวคิดของปรัชญา ปานเกตุ (2558 : 129-130) กล่าวว่า เชื่อกันว่าขวัญมีอยู่ประจำชีวิตและจิตใจของ คน สัตว์ พืช หรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ตั้งแต่เกิดมา ซึ่งอาจมีเหตุให้ตกใจหนีไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ได้ จึงต้องมีพิธีเรียกขวัญให้กลับมาประจำอยู่ที่เดิม อีกทั้งแนวคิดของ

จันทิ สัตติมะโนทัม (1999 : ๘) กล่าวถึง ประชาชนลาวนั้นนอกจากการทำพิธีสู่ขวัญใหญ่ ๆ เช่น การสู่ขวัญคน สู่ขวัญเรือนแล้วยังมีพิธีอื่น ๆ อีก ที่ผูกพันเกี่ยวกับเรื่องขวัญของคน ตลอดถึงสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

สิ่งที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือ เรื่องจำนวนของขวัญ บทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย กล่าวถึงจำนวนของขวัญว่ามีเพียง 32 ขวัญเท่านั้น แต่บทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ได้กล่าวถึงจำนวนของขวัญว่ามี 30 32 และ 90 ขวัญ แสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องจำนวนขวัญที่แตกต่างกันในวัฒนธรรมล้านนา กับวัฒนธรรมล้านช้าง สอดคล้องกับข้อมูลของ วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (ม.ป.ป. : 41) กล่าวถึงเรื่องความเชื่อของจำนวนขวัญในแต่ละกลุ่มชน มีความแตกต่างกันไป บ้างเชื่อว่ามี 40 62 90 และ 100 แห่ง

ภาพสะท้อนทางสังคมด้านวิถีชีวิตในบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ประกอบด้วย วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพ วิถีชีวิตด้านการบริโภค วิถีชีวิตด้านการเลี้ยงดูบุตร และวิถีชีวิตด้านการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก ความสัมพันธ์ด้านวิถีชีวิตของทั้งสองวัฒนธรรมแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตชนบทในสมัยก่อนได้อย่างเด่นชัดในทุกด้าน ตัวอย่างเช่น วิถีชีวิตด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปรากฏเด่นชัดในการทำไร่ไถนา โดยใช้แรงงานของวัวควาย อีกทั้งวิถีชีวิตในด้านการเลี้ยงดูบุตร ปรากฏวิถีชีวิตของชาวชนบทในการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอดอย่างเด่นชัดเช่นเดียวกัน เมื่อทราบว่าจะมีการคลอดบุตร บิดมารดาหรือญาติพี่น้องจะไปหาไม้มาสานเป็นอู่(เปล) เพื่อเตรียมไว้สำหรับให้บุตรได้พักผ่อนหลับนอน ในบทสู่ขวัญทั้งสองวัฒนธรรม กล่าวถึงมารดาต้องคลอดบุตรที่บ้านของตนเอง ในบทสู่ขวัญของชาวล้านนา ปรากฏหมอตำแยเป็นผู้ช่วยในการทำคลอดอย่างเด่นชัด ในบทสู่ขวัญของชาวล้านช้าง กล่าวถึงมารดาคลอดบุตรที่บ้านโดยมีผู้ช่วยในการทำคลอด เมื่อมารดาคลอดบุตรแล้ว ในบทสู่ขวัญทั้งสองวัฒนธรรมจะกล่าวพรรณนาถึงความลำบากของมารดาที่ต้องอยู่ไฟซึ่งในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการคมนาคมสะดวกรวดเร็ว มีสถานพยาบาลครอบคลุมในทุกแห่งหน ทำให้วิถีชีวิตในการเลี้ยงดูบุตรรวมทั้งวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ของทั้งสองวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้การทำพิธีสู่ขวัญอาจสูญหายไปในอนาคตด้วย สอดคล้องกับผลการศึกษาของณัฐภานท์ ถือสมบัติ (2559 : 122-123) ที่ได้ศึกษา การสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว กล่าวไว้ว่า

...พฤติกรรมการปลูกข้าวของชาวบ้านเปลี่ยนไป บางส่วนเลิกทำนา เดินทางเข้าเมืองใหญ่เพื่อไปทำงานรับจ้างขาดแคลนแรงงานการทำนา ในเวลาต่อมาจึงเป็นการทำนาในรูปแบบของการว่าจ้างและค้าขาย ทุกอย่างเป็นการจ้างด้วยเงิน เช่น การไถนา ต้องจ้างรถไถ การใส่ปุ๋ย ต้องจ้างรถใส่ปุ๋ย เกี่ยวข้าวต้องจ้างรถเกี่ยว เมื่อเกี่ยวเสร็จก็นำไปขายที่โรงสี พิธีกรรมที่เคยทำไม่ว่าจะเป็นการปลูกข้าวให้ตาแยก การประกอบพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวเพื่อเรียกขวัญแม่โพสพก็ได้สูญหายไป

ภาพสะท้อนทางสังคมด้านค่านิยมในบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทสู่ขวัญตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ประกอบด้วย ค่านิยมด้านความกตัญญูกตเวทิตา ค่านิยมด้านการยกย่องเกียรติยศชื่อเสียง เงินทอง ค่านิยมด้านการแต่งกาย ค่านิยมด้านการเคารพผู้อาวุโสและค่านิยมด้านการศึกษา มีความคล้ายคลึงกันทั้งสองวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ในด้านค่านิยมที่ปรากฏเด่นชัดในทั้งสองวัฒนธรรม คือ ค่านิยมด้านการศึกษา ปรากฏสถานที่ศึกษาที่เหมือนกันและแตกต่างกัน ในบทสู่ขวัญทั้งสองวัฒนธรรมจะกล่าวถึงค่านิยมด้านการศึกษาของบุตรชายในสมัยก่อนที่ต้องการศึกษาหาความรู้ใส่ตนเอง โดยวัดเป็นสถานศึกษาหลักการศึกษาเล่าเรียน มีพระสงฆ์ที่นับถือเป็นครูอาจารย์จะเป็นผู้สอน การศึกษาเล่าเรียนที่วัดจะประกอบไปด้วยการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม บิดมารดาจะนำบุตรชายมาฝากไว้ตั้งแต่อายุน้อยเพื่อมาบวชเรียนเป็นสามเณร พอถึงอายุครบกำหนด 20 - 21 ปี ก็เตรียมการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ต่อไป สอดคล้องกับแนวคิดค่านิยมการศึกษาสมัยโบราณ กระทรวงศึกษาธิการ (2507 : 2) กล่าวไว้ว่า

...ในสมัยอยุธยา (พ.ศ. 1893-2310) การศึกษาทั่วไปจะศึกษาอยู่ที่วัด โดยอาศัยกุฎิพระหรือที่ตามเสดวกของพระอาจารย์ โดยมีพระภิกษุเป็นผู้สอน ราษฎรนิยมพาบุตรหลานไปฝากพระภิกษุเพื่อเล่าเรียนหนังสือ วิชาที่สอนมักจะเป็นการอ่านเขียนหนังสือไทยและบาลี พร้อมทั้งจะได้รับการอบรมทางศาสนาด้วย เพื่อเป็นการเตรียมการในวันเวลาข้างหน้า เมื่อเติบโตขึ้นจะได้สะดวกในการอุปสมบทเมื่ออายุครบ 20 ปี และผู้ที่จรรบาการได้นั้น จะต้องผ่านการอุปสมบทมาแล้วเท่านั้น

ค่านิยมด้านการศึกษาในยุคต่อมา ปรากฏเฉพาะบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย กล่าวถึงการศึกษาเล่าเรียนจากโรงเรียน โดยเนื้อหาในบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านนา กล่าวถึงบิดามารดาไปฝากไว้ให้เรียนในโรงเรียน ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา 1-4 ได้ฝึกหัดอ่านและเขียนภาษาไทย เลขไทย เลขฝรั่ง ไปจนถึงระดับมัธยมศึกษา มีการเรียนการสอนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จนกระทั่งว่าถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย จนจบช่วงชั้นมัธยมศึกษา 21 ปีได้รับหน้าที่เป็นครูอาจารย์สอนเด็กต่อไป แสดงให้เห็นถึงค่านิยมของการศึกษาในอิกยุคสมัย ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พุทธศักราช 2464 โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ถือว่าเด็กซึ่งเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พันเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ

ค่านิยมการศึกษาศสมัยใหม่ปรากฏในบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านช้าง ในประเทศลาวได้กล่าวถึงการไปเรียนต่างประเทศ ไปเรียนภาษาต่าง ๆ เช่น เยอรมัน อังกฤษ อินเดีย และพม่า แสดงให้เห็นถึงค่านิยมในการศึกษาศสมัยใหม่ที่บิดามารดาส่งบุตรไปเรียนต่างประเทศ เนื่องจากการเปิดประเทศของลาว มีการอนุญาตให้ประชาชนลาวสามารถเดินทางไปเรียนในต่างประเทศได้

จากการศึกษาภาพสะท้อนทางสังคมในด้านความเชื่อ วิถีชีวิต ค่านิยม ที่ปรากฏในบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สายหยุด บัวทุม (2559 : 168) ที่ได้ศึกษาวรรณกรรมของบทสູ່ขຽວลาวและอีสาน พบว่า

...บทสູ່ขຽວลาวและอีสาน มีความเหมือนและแตกต่างกัน โดยในด้านรูปแบบจะมี โครงสร้างหลัก ๆ เหมือนกัน แต่จะมีความแตกต่างกันในส่วนรายละเอียดปลีกย่อย ส่วนเนื้อหา วรรณศิลป์ การเลือกใช้คำ โวหาร ความเปรียบเทียบ ๆ แต่โดยภาพรวมแล้วมีลักษณะเหมือนกัน ซึ่งเป็นการสืบทอดวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นว่าลาวและอีสานมีวัฒนธรรมร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ แสดงให้เห็นถึงภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อ วิถีชีวิต และค่านิยมในบทสູ່ขຽວของชาวล้านนาและชาวล้านช้าง ที่มีความคล้ายคลึงและสัมพันธ์กันในทุกด้าน สืบเนื่องมาจากอิทธิพลทางด้านการเมือง การปกครองที่สืบเชื้อสายร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อิทธิพลทางด้านการนับถือศาสนาพุทธของทั้งสองวัฒนธรรม เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้ศาสนสถาน รูปแบบทางศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมไม่แตกต่างกัน รวมไปถึงขอบเขตของพื้นที่ที่ติดกัน สามารถเดินทางไปมาหาสู่ ค้าขาย โยกย้ายถิ่นฐานกันได้ง่าย (สทวัส อินทรีย์, 2559 : 315-329) จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น จึงส่งผลให้ภาพสะท้อนทางสังคมด้านความเชื่อ วิถีชีวิตและค่านิยมในบทสູ່ขຽວของทั้งสองวัฒนธรรมโดยภาพรวมแล้วมีลักษณะเหมือนกัน

อาจสรุปได้ว่า บทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ปรากฏภาพสะท้อนทางสังคมต่าง ๆ ในด้าน ความเชื่อ วิถีชีวิต และค่านิยม ที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก จะมีส่วนที่แตกต่างกันไปบ้างในเรื่องของรายละเอียดปลีกย่อยเพียงเท่านั้น เพราะจุดมุ่งหมายของการสູ່ขຽວทั้งสองวัฒนธรรมคือ “การเติมเต็มกำลังใจให้กัน” เมื่อมนุษย์ได้รับกำลังใจอย่างเต็มเปี่ยมแล้ว ก็จะทำให้เกิดความสุขสบายใจในการดำรงชีวิตต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ภาพสะท้อนทางสังคมที่ปรากฏในบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมไทยกับลาว พบว่าบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านนาในประเทศไทย และบทสູ່ขຽວตามวัฒนธรรมล้านช้างในประเทศลาว ปรากฏภาพสะท้อนทางสังคมต่าง ๆ ในด้านความเชื่อ วิถีชีวิต และค่านิยม ที่คล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

- 1.1 ด้านองค์ความรู้ เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาทางด้านความเชื่อ วิถีชีวิต และค่านิยมของทั้งสองวัฒนธรรม
- 1.2 ด้านประวัติศาสตร์ สะท้อนให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของทั้งสองวัฒนธรรมที่ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

ในบทสູ່ขຽວ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาและเปรียบเทียบบทพิสูจน์หลากหลายวัฒนธรรม ในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ และค่านิยม

2.2 ควรมีการศึกษาบทพิสูจน์ตามวัฒนธรรมล้านนาและบทพิสูจน์ตามวัฒนธรรมล้านช้าง ในด้านอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2507). *ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศีกฤทธิ พันธ์วิไล. (2527). *บทพิสูจน์จากอำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์*. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- จักรกฤษณ์ อุตุ้ม. (2557). *การวิเคราะห์บทพิสูจน์ตามวัฒนธรรมล้านนา จังหวัดอุตรดิตถ์*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ณัฐกานท์ ถือสมบัติ. (2559). *ภาพยนตร์สารคดีจากพิธีกรรมสู่ขวัญข้าวของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาว*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ดวงไข หลวงพะสี. (มปป). *ความสัมพันธ์ลาว-ไทย ความขัดแย้งในอดีตและการร่วมมือในปัจจุบัน*. เชียงราย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- ทศวรรณ วงศ์บุญมา. (2558). *การวิเคราะห์บทพิสูจน์ตำบลทุ่งฮั่ว อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. พะเยา: มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2521). *ขวัญและคำเรียกขวัญ*. เชียงใหม่: โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2558). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นเหนือ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- ประเวศ วะสี. (2547). *การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปรัชญา ปานเกตุ. (2558). *ศัพทานุกรมวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาพรบุ๊คส์.
- พิมพ์ภา ภัคดี. (2550). *การวิเคราะห์บทพิสูจน์ที่ใช้ในอำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง*. การศึกษาค้นคว้าแบบอิสระ ศีลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณี พยอมยงค์. (2547). *ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554*. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- รุจิราภรณ์ อรรถสิทธิ์. (2548). *ขวัญ : ขวัญชีวิตของคนไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- วรารณณ์ ดังก้อง. (2549). *วิเคราะห์บทพิสูจน์ จังหวัดแพร่*. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิเชียร เกษประทุม. (2545). *นิทานพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- วิไลวรรณ ขนิษฐนันท์. (ม.ป.ป.). *วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2559). *คติชนสร้างสรรค์ บทสังเคราะห์และทฤษฎี*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2553). *ประเพณีไทยภาคเหนือ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ศรีปัญญา.
- สหภัต อินทรี. (2559). *ความสัมพันธ์ระหว่างกรุงศรีอยุธยากับล้านนาและล้านช้าง 1893-2310*. การประชุมทางวิชาการระดับชาติ “การวิจัยเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน” ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2560. 22-23 มิถุนายน 2560. โรงแรมรอยัล ริเวอร์ กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. 315-329.

สายหยุด บัวทุม. (2559). *เปรียบเทียบทฤษฎีลาวกับทฤษฎีอีสาน : โครงสร้างทางวรรณกรรมและบทบาทหน้าที่*.

ดุชนันท์ ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

หนานเต๋จา. (2546). *ประเพณีลานนาไทยและพิธีกรรมต่างๆ*. เชียงใหม่: ประทีปวิทยา.

คำสอน วัฒนาวิทย์. (2013). *อัตถะนันทะและธิดาของปะเพณีอันดีงามของลาว* (พิมพ์ครั้งที่ 2). นະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ: ສຳນັກພິມແສງ ສຸວັນ.

ຈັນນິ ສິດທິມະໂນທຳ. (1999). *อัตถะนันทะທັມບູຮານລາວ. นະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ : ໂຮງພິມໝຸ່ມສາວ.*

ดอญไฉ ทลวงพะสี. (2001). *ຄູ່ມືໄຫວ້ພຣະພາວະນາ ມຸງຄຸນຊີວິດແລະພຸດທະພິທີ. นະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ : ໂຮງພິມແຫ່ງລັດ.*

มะຫาสีทา วิธะวิทย์. (2014). *ปะเพณีลาว ການສູ່ຂວັນ ປະເພນີປະຕິບັດ ແຫ່ງ ການຕັ້ງຕົ້ນຊີວິດ. นະຄອນຫຼວງວຽງຈັນ: ສຳນັກພິມ ດອກເກດ.*